

ROK REVOLUCE

Lekce 4 – Klid před bouří

Metodický materiál pro učitele

www.rokrevoluce.cz

O PROJEKTU

Vzdělávací videosérie Rok revoluce www.rokrevoluce.cz je určena žákům vyšších tříd základních škol (7. – 9. třída) a studentům středních škol. V roce 2019 si Česká republika připomíná 30. výročí sametové revoluce – klíčové události našich moderních dějin. Smyslem této série Knihovny Václava Havla je přiblížit mladým lidem, kteří historický převrat osobně nezažili, rok 1989 v širším kontextu než jenom skrze listopadové revoluční události.

Série se skládá ze sedmi dílů, které postupně od ledna do prosince mapují důležité události celého roku 1989. Lekce se zaměřují především na události domácí, ale zmiňují také vývoj okolních zemí tehdejšího Východního bloku, především SSSR, Východního Německa a Polska. Cílem série je, aby žáci a studenti pochopili sametovou revoluci jako výsledek mnohaletých snah o boj za svobodu a demokracii v Československu a také jako odraz širších změn, které od poloviny 80. let spolu s nástupem Michaila Gorbačova do čela SSSR postupně zasáhly všechny země pod sovětským mocenským vlivem. V průběhu sedmi lekcí jsou mladí lidé zároveň seznámeni s některými událostmi a pojmy z historie předchozích let (okupace Československa, disent, normalizace, Charta 77 apod.), na něž rok 1989 navazoval.

ZAPOJENÍ DO VÝUKY

Série se skládá ze 7 videolekcí, z nichž každá má 3 – 4 minuty. Stopáž byla zvolena tak, aby bylo možné lekce snadno zapojit do výuky. V průběhu roku 2019 budou lekce zveřejňovány postupně na webové stránce www.rokrevoluce.cz. Promítáním videolekcí ve výuce se výročí sametové revoluce nestane jednorázovým tématem, ale prostoupí výuku po celý rok. Škola může do projektu přistoupit kdykoli a lekce využít dle své potřeby.

Harmonogram zveřejnění lekcí:

- Leden – Lekce 1
- Březen – Lekce 2
- Květen – Lekce 3
- Červen – Lekce 4
- Říjen – Lekce 5
- Listopad – Lekce 6
- Prosinec – Lekce 7

Ke každé lekci je k dispozici metodický materiál pro pedagogy a pracovní list pro žáky. Listy obsahují úkoly, jak lze po zhlédnutí videa téma dále rozvíjet, včetně návrhů na doplňující četbu či zhlédnutí dalších materiálů. Je na zvážení pedagoga (časových možnostech, věku žáků a studentů), které z těchto doplňujících úkolů a materiálů využije.

LEKCE 4 – DUSNÉ LÉTO

První lekce uvedla mladé diváky do ledna revolučního roku 1989 a seznámila je s klíčovou událostí počátku roku – tzv. Palachovým týdnem. Podnětem k této sérii demonstrací a občanských nepokojů na Václavském náměstí v Praze bylo připomenutí si 30 let od smrti studenta Jana Palacha, který se upálil na Václavském náměstí 15. 1. 1969 a zemřel o několik dní později 19. 1. 1969. **Druhá lekce** se zabývala peticemi, které na jaře 1989 vznikaly na obranu nespravedlivě vězněných účastníků Palachova týdne, mezi nimiž byl i Václav Havel. Tématem **třetí lekce** byla petice Několik vět, která požadovala dodržování základních lidských práv a kterou se odvážilo podpořit přes 40 000 osob, včetně známých osobností.

Čtvrtá lekce zavádí diváka do léta 1989 a ukazuje letní klid před bouří. Youtuberka v úvodu lenoší na trávě podobně jako „nic nedělal“ tehdejší československý komunistický režim. Situace za hranicemi naší země však byla zcela jiná. K zásadním změnám dochází v Sovětském svazu již od 80. let. Tyto změny, jejichž hlavním představitelem byl Michail Gorbačov, vedly jak k ekonomickým reformám (tzv. perestrojka), tak k demokratizaci společnosti a politice „otevřenosti“ (tzv. glastnost), samozřejmě při zachování vedoucí úlohy komunistické strany. Reformy jsou často souhrnně označovány jenom slovem „perestrojka“ a to-

muto známějšímu termínu je v lekci věnována i anketka.

Státy spadající do východního bloku se dělily na příznivce a odpůrce reformních změn. Mezi příznivce patřili především komunisté v Polsku a Maďarsku, kde, jak říká youtuberka, už delší dobu „praskaly ledy“. V Polsku se 4. června 1989 uskutečnily první částečně svobodné volby, v nichž mohli lidé volit do části svého parlamentu, do čela země se poté dostala polská opozice představovaná hnutím Solidarita (polsky Solidarność).

Na archivních záběrech jsou vidět tajné schůzky českého a polského disentu, které se konaly na česko-polských hranicích. První setkání proběhlo v roce 1978 a do konce 80. let a pádu komunistického režimu se uskutečnilo ještě několikrát. Více informací o těchto schůzkách z pohledu pamětníků je k dispozici na [webové stránce Paměti národa](#). V létě 1989 se však již někteří polští disidenti stali novými poslanci a své české přátele mohli navštívit oficiálně. Na archivních záběrech je vidět návštěva Václava Havla na chalupě na Hrádečku, kde je v záběru také „transparent“ Vivat Solidarność oslavující vítězství opozice v Polsku. Na těchto záběrech je zachycena i pozorovatelná, kterou si v blízkosti Havlovy chalupy postavila StB a ze které Václava Havla i jeho přátele nepřetržitě sledovala. Součástí lekce je anketka týkající se významu slova disident.

Situace v Československu v létě 1989 ještě nevykazovala žádné známky změny, československý režim si tvrdě držel svou pozici, jak ukazují archivní záběry ze srpna 1989. Tehdy režim potlačil připomínku okupace 1968, které se zúčastnilo v Praze asi 1 500 lidí. Youtuberka na konci lekce cituje slavnou větu Miloše Jakeše, generálního tajemníka ÚV KSČ, o tom, že se komunisté cítí jako kůl v plotě. Tuto větu Jakeš pronesl na červencovém setkání v Červeném Hrádku a naznačil v ní, že komunisté pomalu ztrácí podporu: „A proto je tak důležitá ta podpora zespodu. Aby my jsme mohli říct: Ne my si to přeješ, to lid to žádá. My s tím souhlasíme, s tím lidem. A ne prostě, aby my jsme tam byli sami jak kůl v plotě a neměli jediného slova podpory.“

Ani československý režim změnám neodolal, jak ukáže první podzimní lekce, kterou zveřejníme na přelomu září a října 2019.

KLÍČOVÉ UDÁLOSTI A POJMY 4. LEKCE

- Perestrojka
- Disident
- StB
- Polský disident (hnutí Solidarność)
- Setkání českého a polského disentu
- Připomínka okupace Československa v roce 1968

JAK S ŽÁKY A STUDENTY PO ZHLÉDNUTÍ VIDEO VE VÝUCE PRACOVAT:

- V úvodu je dobré shrnout, jaká společenská a politická situace léta 1989 předcházela.
- Z probíhajících změn je dobré zmínit především reformy v SSSR (dle věku a zaměření žáků a studentů zvažte, zda mají znát termín perestrojka), za zmínku však stojí jméno Michaila Gorbačova, který za snahy o demokratizaci SSSR dostal v roce 1990 Nobelovu cenu míru.
- Situaci v okolních zemích, především v Polsku, stačí uvést jako ilustraci toho, že se poměry ve Východní Evropě pomalu měnily (dle věku a zaměření studentů zvažte, zda je upozornit například na název hnutí Solidarita).
- Zajímavým tématem by pro mladé diváky mohly být tajné česko-polské schůzky na hranicích – se studenty je možné debatovat o tom, proč byly schůzky důležité (výměna informací, výměna samizdatů – v té době nebylo snadné získat objektivní informace o dění v okolních zemích, veškerý tisk byl kontrolován vládnoucí stranou), schůzky však sloužily také jako vyjádření vzájemné podpory k boji proti totalitnímu režimu.
- Zásah proti připomínce okupace v srpnu 1989 – na krátké ukázce z archivních záběrů je dobré studentům připomenout tento důležitý historický milník (okupace ČSSR v srpnu 1968).
- Dalším zajímavým momentem může být pozorovatelná StB na Hrádečku – se žáky a studenty je možné mluvit o tom, co byla StB (Státní bezpečnost: československá politická policie), co bylo jejím úkolem (sledování protivníků režimu), jakým způsobem StB pracovala (pronásledování, odposlouchávání, policejní výslechy – na následky výslechu zemřel například v roce 1977 filozof Jan Patočka, jeden z mluvčích Charty 77), kdo to byli spolupracovníci StB (lidé spolupracující s StB dodávající informace o sledovaných osobách).

DODATEČNÉ MATERIÁLY

Pokud máte ve výuce čas, můžete studentům pustit [ukázku z hry Václava Havla Audience](#) (videoukázka v podání herců Filipa Kaňkovského a Radúze Máchy má 5 minut) – sládek v ní přemlouvá Vaňka, aby sám na sebe donášel StB a tím sládkovi ulehčil práci.

Pokud chcete studentům přiblížit atmosféru okupace v roce 1968, využijte [on-line výstavu fotografa Oldřicha Škáchy](#) zachycující první hodiny okupace v Praze.

Návrhy konkrétních úkolů naleznete v pracovním listu. Většinu úkolů lze plnit v rámci skupinové práce.

REVOLUTION PRESS PHOTO

Knihovna Václava Havla vyzývá v souvislosti se sérií Rok revoluce a s oslavami třicátého výročí sametové revoluce školy, aby pátraly po fotografiích mapujících revoluční rok v jejich vesnici / městě / kraji. Vyzvěte své žáky a studenty, aby zapátrali v rodinných archivech, místních kronikách či oslovili pamětníky a přinesli do školy fotografie zachycující Vaše město / vesnici / kraj v roce 1989.

Snímky by měly jakýmkoli způsobem dokládat atmosféru tohoto roku, ať už předlistopadové měsíce nebo listopadové a prosincové události převratu. Na fotografiích mohou být zachyceny jakékoli momenty spojené s revolučním rokem (prázdné regály v obchodech, revoluční plakáty na ulicích, první rodinná návštěva zahraničí na konci roku 1989, revoluční atmosféra Vašeho města apod.).

Požádejte žáky a studenty, aby každou fotografii doplnili krátkým popiskem (max. 500 znaků) – může jít o vzpomínku toho,

kdo fotografii pořídil, toho, kdo je na ní zachycen, nebo o současný komentář, který pozadí vzniku fotografie vysvětlí (komentáře jsou nezbytnou součástí snímku). V průběhu hledání fotografií si žáci a studenti kreativním způsobem připomenou výročí sametové revoluce a propojí ho s pamětí místa, kde žijí.

Z fotografií a komentářů vytvořte výstavu. Rozměr, datum a místo jejího konání je zcela na Vás. Výstava může být umístěna na chodbě školy nebo jenom na nástěnce ve třídě a může být sestavena pouze z několika snímků.

Vyberte za každou třídu nejhezčí či nejoriginálnější fotografii, oskenujte ji a spolu s komentářem nám ji pošlete do 30. června 2019 na adresu vzdelavani@vaclavhavel.cz. Z došlých fotografií vytvoříme on-line výstavu a pět nejlepších snímků bude oceněno [Knihovničkou Václava Havla](#). On-line výstava bude zveřejněna na podzim roku 2019.